

Hajócsipke

A hajócsipke egyfajta csomózásos technika, melyről az első írásos emlékek a XVIII. századból maradtak fenn. Nevét a használt segédeszközről, a hajócskáról kapta. Egyesek szerint Angol apák „találták fel”, mások szerint francia eredetű, magyarországi eredete viszont nem ismert. Tény ellenben, hogy az Ipoly mentén található hajócsipke-alkotások e kézműves mesterség minden szépségét magukon hordozzák. Szinte tetszőleges a felhasználása. Fülbevaló, nyaklánc, karkötő, gallér, de akár terítő is készülhet belőle.

Hímzés, szövés, népi textiliek

A hímzés és a szövés az emberiség egyik legrégebben gyakorolt mestersége. A hímzés a mai napig a legáltalánosabban elterjedt kézimunkafajta, melynek alapja a varrás és a foltvarrás. Utóbbi kettő a szövött anyagok használatával kezdett nagyobb mértékben terjedni. A szövés szépsége abban rejlik, hogy a szövött anyagon sordízként készített minták utólagos behúzásával színes fonallal történik. Gazdag örökségünk van, van miből merítenie annak, aki tűhöz nyúl. A mesterség az évszázadok folyamán népmű-

vészeti ágga fejlődött. A történelemben elsősorban a nagy ünnepekhez, családi eseményekhez köthető a hímzés, népi textiliek alkalmazása, melyek többsége lakberendezési tárgy: lepedő, dunahéj, asztalterítő, függöny. A tájegységek jellegzetességei a kezdetek óta fellelhetők a hímzés technikákban. A palóc motívumokat őrző hímzés és szőtt remekek Ipoly menti „zászlóvivője” az évtizedek óta működő szécsényi Palóc Népművészeti és Háziipari Szövetkezet.

Ikonfestés

Az ikonfestés évszázados hagyományokra tekint vissza, titka a belőle áradó figyelem. Míg más képnél mi figyeljük az alkotást, az ikon előtt állva az az érzésünk, hogy az ikon szemlél minket. A ma szinte kurióznak számító mesterség is megtalálható az Ipoly mentén, a maga összes szépségével és varázslatos világával. A hagyományos technika gondosan válogatott anyagokkal dolgozik, így például a fa a növényvilágot, az enyvéket az állatvilágot képviseli, a kréta és festék az ásványok világa.

Kecskefejű szappanok

Nagymamánk szinte gyártották a szappanokat otthoni használatra. Rég volt, szép volt – mondhatnánk, ám nem kell múlt időben beszélni a szappanok készítéséről, sőt! Az egészséges életmódra törekvés, a kozmetikumokban megtalálható kémikáliák mellőzése, a házilag készített természetes anyagok, olajok felhasználásával készítik e termékeket. Közülük is kiemelkednek a kecskefejű szappanok, melyek használatával valódi élmény! Nemcsak azért, mert úgy issza be a bőr a varázslatot, hanem mert bizonyítottan rengeteg jó tulajdonsággal rendelkeznek.

Kézműves sajtók, szörpök, lekvárok

Sokan biztosan a szájukban érzik a nagy szörpjének, lekvárjának az ízét, aki friss gyümölcsökből készítette a finomságokat. Ha jószág is volt a portán, akkor a házi sajtók, vajak is a mindennapi betevők közé tartoztak – utánozhatatlan ízükkel,

természetességükkel. Ha manapság már nem is a nagymama, de követői, receptjeinek mindentudói, kézművesként készítik a házi finomságokat. Az Ipoly mentén – ahol sok-sok családi gazdaság működött – az elmúlt években a kézműves sajtók, lekvárok, szörpök több készítőnél elérhetőek, s ma már országsszerte ismertek.

Kovácsolás

Miért is hiányoznának az Ipoly menti térségből a kovácsok? A falvak életének fontos személyei voltak ők, hiszen évszázadokon keresztül készítették a fontos kéziszerszámokat, a háztartáshoz és a gazdálkodáshoz szükséges eszközöket, dísztárgyakat. Kézi kovácsoláskor a munkadarabot a kovácsok kovácsállón vagy kovácsatuban, általában kézi kalapáccsal vagy egyéb segédeszközök igénybevételével alakítják. A hagyományos művelet maig megmaradt a patkoló kovácsok (lókovácsok) és a művészi termékeket előállító díszmű kovácsok esetében is.

mok, a háztartáshoz és a gazdálkodáshoz szükséges eszközöket, dísztárgyakat. Kézi kovácsoláskor a munkadarabot a kovácsok kovácsállón vagy kovácsatuban, általában kézi kalapáccsal vagy egyéb segédeszközök igénybevételével alakítják. A hagyományos művelet maig megmaradt a patkoló kovácsok (lókovácsok) és a művészi termékeket előállító díszmű kovácsok esetében is.

Mézeskalács-készítés

A mézeskalács készítése egyidős a méz használatával, s már az ókorban is ott illatozott az ínyenc rómaiak asztalán. A magyar mézeskalácsosság az Árpád-házi királyok idején már nyomon követhető. A saját méhészettel rendelkező kolostorokban formákat, mézes italokat és süteményeket is készítettek. A mézes pogácsa és mézesbáb elnevezéseket már a 16. században jegyezték a krónikák. Az idők folyamán sok helyütt csak vallásos ünnepeken készítettek mézeskalácsot, és valamely szent alakját formázták meg. Az Ipoly mentén szép hagyományai vannak a mézeskalács-készítésnek: sok kézműves foglalkozik ma is a mesterséggel, munkáik számos kézműves kiállításon kaptak elismerést. Mézeskalácsaik gazdag formavilágúak, a számtalan díszítési mód közül pedig többnyire palóc motívumokkal találkozunk.

Népviselőeset babák készítése

A palócság kulturális ismertetőjegyei között előkelő helyen szokás említeni a népviseletet, amely azonban már csak rendkívüli esetben kerül elő a ládafiából, illetve a hagyományörző csoportok pompáznak bennük a különböző szereplések alkalmával. Újabban hagyományörző kézműveseknek köszönhetően egyre népszerűbbek az Ipoly mentén készült népviseletes

babák. Ezekből akár azt is megtudhatjuk, hogy mely falu ruháját álmodta alkotója a babára? A palóc ruházat többet elárult viselőjéről, mint ma a személyi igazolvány. A babák ruháinak anyagához csipkét, szalagokat használnak, és még gyöngyökkel is díszítik az alkotásokat. A kézművesek kizárólag a hagyományos népviselet alapján készítik el a babákat, amelyek többnyire 20-70 cm nagyságúak.

Tojáspatkolás

E ritka ősi kézműves mesterség is jelen van az Ipoly mentén. A tojás egyébként a megújulást, a teremtést, az életet magát jelenti, ezért a patkolt tojás jelentése egyenlő a szerencsés élettel. Nagy odafigyelést és kézügyességet, nem kevésbé elhivatottságot jelent a házi szárnyasok tojásainak a héját megmunkálni,

míg abból a csodálatos végtermék elkészül. A tojásra miniatűr vaspatkók kerülnek, de találhatók különböző rátétek pántokból, veretekből, virágokból, melyek készülhetnek kovácsolt vasból, rézből, ólomból is.

Várja az érdeklődőket a Varsányi Kézművesporta!

A Nógrád Turizmusért Egyesület 2008-ban vásárolt egy régi, már évek óta lakatlan parasztházat. Az épületet rendbe tették annyira, hogy az állapota ne romoljon tovább, majd pályázatot nyújtottak be a LEADER program keretében, s az elnyert forrásból 2011-ben elkezdték a vendégház és kézműves porta kialakítását, melyet 2012-ben adták át rendeltetésének. A két szoba, a kis konyha és fürdő hat személy számára elegendőek, míg a telken épített két műhely és kemence-szín nagyobb, 50-60 fős csoportok kézműves foglalkozásainak is elegendő helyet biztosít. A Varsányi Kézművesporta egyben a Nógrád Megyei Kézműves Műhely Egyesület székhelye.

INFO-MAP

Kézművesek az Ipoly mentén

TOVÁBBI INFORMÁCIÓK

Nógrád Turizmusért Egyesület

3178 Varsány, Kossuth út 2.
Mobil: 06-30-299-7948, e-mail: nogradtur@gmail.com
Web: www.nogradtur.hu

Nógrád Megyei Kézműves Műhely Egyesület

3178 Varsány, Kossuth út 2.
Mobil: 06-30-299-7948,
e-mail: nogradtur@gmail.com
Web: www.nogradtur.hu

Ipoly-menti Palócok Térségfejlesztési Egyesülete

2699 Szügy, Rákóczi út 99-101.
Telefon: 06-35-544-007
Szécsényi aliroda
3170 Szécsény, Rákóczi út 75.
Telefon: 06-32-370-026
Web: www.palocok.com

Palóc Út Kulturális Turisztikai Klaszter Egyesület

3100 Salgótarján, Rákóczi út 29, fsz. 5.
Telefon: 06-32-788-747, e-mail: palocut@upcmail.hu
Web: www.palocut.com

Nógrád Turisztikai Közhasznú Nonprofit Kft.

3100 Salgótarján, Rákóczi út 36.
Telefon/telefax: 06-32-620-111, e-mail: tdm@nograd.hu
Web: www.nogradturizmus.hu

Sugarkankalin Turisztikai Egyesület

2646 Drégelypalánk, Fő út 7.
Telefon: 06-30-576-6089, e-mail: info@sugarkankalin.hu
Web: www.sugarkankalin.hu

Nógrád Megyei Kereskedelmi és Iparkamara

Kézműipari Tagozata
3100 Salgótarján, Alkotmány út 9/a. tel.: 06-32/520-860, e-mail: nkik@nkik.hu
Web: www.nkik.hu

Kiadja: Nógrád Turizmusért Egyesület

3178 Varsány, Kossuth út 2.
Felelős kiadó: Pintéerné Kanyó Judit
A kiadvány az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program 2007-2013 – a Helyi Vidékfejlesztési Stratégiák LEADER-program - keretében az Európai Unió társfinanszírozásával jelent meg. Készült 3000 példányban.

ÚJ MAGYARORSZÁG
VIDÉKFEJLESZTÉSI PROGRAM
2007-2013
Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap:
a vidéki területekbe beruházó Európa

„Óh, kedves virágai a Palócföldnek!”

E Mikszáth Kálmántól kölcsönzött gondolattal méltán dícsérhetjük Nógrád megye és azon belül az Ipoly mentén élő kézműveseket, akik régi hagyományok folytatói és kiváló képviselői. Mindezt megláthatják és megtapasztalhatják mindazok, akik ellátogatnak a csodálatos vidékre és lehetőségük nyílik találkozni a kézműves mesterekkel. A kézművesség Nógrád megyében évszázados múltra tekint vissza. Ezen a vidéken tradicionálisan az állattartás és a földművelés volt a megélhetés alapja, s mindkét foglalkozásra rányomta bélyegét az erdő. Sok település lakossága főleg erdei munkákkal, fakitermeléssel, erdei gyümölcsök, növények gyűjtésével, állattartással, erdei legeltetéssel és gyümölcsstermesztéssel foglalkozott,

Bőrműves

A bőrfeldolgozás végigkísérte az emberiség történetét. A magyar népi bőrművesség megszületésétől a dolgozó férfiak az elhullott jószág bőrét ősi módszerekkel, azaz félcserzési eljárással készítették ki, és ebből különböző használati tárgyakat – ostor, pricsnyer, bicscatkok, bozscor és sok más – készítettek. A mesterség az idők folyamán fennmaradt: ma őrzői az Ipoly mentén a tradicionális technikák alapján, korszerű eszközökkel végzik tevékenységüket és alkotnak gyönyörű

így nem meglepő, hogy családok sokaságának nyújtott megélhetést az egyik legősibb kézműves-mesterség, a fafaragás. A történelem során természetesen számos mesterség „megtelepedett” a térségben, a meszégetéstől a kenderfeldolgozón át egészen a hímzésig, varrásig, s hagyományá lett egyebek mellett a fazekasságnak, kosárfonásnak, tojáspatkolásnak, virágkötészetnek, ékszerkészítésnek és megannyi szép és nemes kézműves szakmának.

A kézművesek munkái Palóccország, ezen belül Nógrád megye és az Ipoly menti térség sokszínűségére is utalnak,

az alkotások pedig készítőjük saját látásmódja mellett őrzik környezetük jellegzetességeit, szokásait, életmódját. Ennek köszönhetően minden érdeklődő bepillanthat e csodálatos táj hagyományaiba és jelenébe is. Összeállításunkban az Ipoly mentén található legjellegzetesebb kézműves szakmákat mutatjuk be, képviselőiket pedig a kiadványban található elérhetőségeken ismerhetik meg közelebbről. Szabó Lőrinc: Sokat tud az én kezem című versének soraival így jellemezhetnénk mindannyiukat: „Sokat tud az én kezem, /sokat tud az ujjam, /benne mindenféle régi/s mindenféle új van.”

tárgyakat. A skála széles, a táskáktól az övekig, a díszektől a kulacsokig, a kesztyűktől a ruházatig, sok-sok más használati tárgyig terjed.

Csuhéfonás

Régen a kukoricacsuhé megmunkálásának nagy hagyományai voltak, napjainkban elsősorban a lakások szép díszítője lehet egy-egy csuhéfigura, melyből gyönyörű remekeket találunk az Ipoly mentén. Készítéskor a kukoricacsövet burkoló levél külső részét leszedik, és egy belsőbb háncreteget használnak a csuhéfonás alapanyagaként. Ezt beáztatják vízbe, megpuhítják és csikokra tépkedik, ezután pedig kiszáritják. Ezekből a kiszáritott szálakból különböző tárgyakat készítenek: kosarat, babákat, virágokat, de akár még lábtörölt is.

Csontfaragás, csontékszer-készítés

Elsősorban ösművészeti és népművészeti tevékenység, mely használati tárgyak és egyedi ékszerek készítése állatsontból: a csont a régi korokban alapanyagául szolgált használati, illetve díszítéskor. A „szakma” mégis kihalóban van, ugyanis mára nagyrészt feledésbe merült ez az anyag. Szerencsére az Ipoly mentén alkotó csontfaragók műves munkáikkal azon fáradoznak, hogy őseink mestersége megmaradjon az utókoroknak. Ez a szakma attól nehéz igazán, hogy teljesen egyénre szabott. Mindenkié saját keze után kell kialakítani munkaeszközeit, mert nincsenek célszerszámai. A termékskála igen széles: sórtortát, szalvétagyűrűt, üvegnyitót, papírvágót, faliképet, nyakkendő (csontkendő, gomb és kitzűző is színesíti a palettát.

Fafaragás

Mivel a térség erdőben gazdag, természetes, hogy a fafaragás jelen van az Ipoly mentén. Mindkét fontos területének – faszobrászat, díszítő faragás – dolgoznak követői a térségben, s a környéket járva több településen találkozhatunk a népi fafaragás kiemelkedően szép példáival. Ahogy a mesterek vallják: a faragás valóságos mesevilág, hiszen a díszítőmotívumok és a belőlük faragott kompozíciók mind-mind mesét mondanak a szemlélődőnek.

Fazekasság

A cserépedény a magyar parasztházterméknek számít. Elsősorban főzésre, folyadék tárolására használták, s ezeket az edényeket a fazekasok készítették agyagból, égetéssel. A fazekasmester az Ipoly mentén is a falu közösségében élt, s csak a maga mesterségét űzte. Korsót, kancsót, köcsögöt készített folyadékátrolásra, agyagbográcsot, fazekat főzésre, s játékokat is „varázsolt”, ha kedve úgy tartotta. Az Ipoly mentén alkotó fazekasok ma már korszerű technikával, ám a táj jellegzetességeit megtartva készítik remekeit. Termékskálájuk igen széles, azt akár egyedi elképzelések szerint is megalkotják.

Gobelin-készítés

A gobelinek széles körben a XIX. században, az iparosodás korában terjedtek el, amikor a polgári családok jól nevelt, kultúrákedvelő, otthonülő hölgyeinek elfoglaltságot kellett találniuk. Bár a géppel nyomott minták valamivel elnagyltabbabbak voltak, mint drágább, kézzel festett társaik, a kézimunkázni vágyó asszonyok, lányok száma egyre gyarapodott. Az Ipoly mentén alkotó néhány gobelin-készítő kínálata sokrétű: a babakelengyétől a keszkenőin át fali képekkel, karácsonyi asztalterítővel, szezonális ajánlatokkal, dekoratív lakás kiegészítővel mutatják meg, hogy magas szinten űzik mesterségüket. Mintákkal főleg falvédőket, asztalterítőket, ágyterítőket, faliképeket díszítenek.

Gyékényfonás, vesszőfonás

A gyékény szövés és gyékényfonás technikájának gyökerei több évszázados múltra tekintenek vissza. Az 1700-as évekből vannak írásos emlékek, ám mára mint szakma – szinte teljesen kihalt. Korábban működtek háziipari szövetkezetek, ahol irányították, összefogták a munkát, levágtatták a gyékényt, új dolgokat terveztek és betanították, értékesítették a kész termékeket. Manapság kevesen, főleg kézművesek foglalkoznak gyékényfonással az országban, ám az Ipoly mentén az átlagosnál jobban őrzik ezt a hagyományos mesterséget. A gyékényfonás sást és háncreteget dolgoz fel, amelyekből díszítárgyakat, gyékényponyvákat, kosarakat, szatyrokat és sok más kiegészítő használati tárgy készül.

A vesszőfonók az Ipoly mentén elsősorban aszáló kosártól a fedeles kenyeres kosáron át, a krumplics, virágos, keltető kosárig bezárólag, de készítenek lakberendezési tárgyakat, valamint fekhelyet a házi kedvencnek, ládát a szennyesnek és a tüzelőfának.

Gyöngyfüzés

A régi korokban a gyöngyöknek díszítő és mágikus tulajdonságai mellett jelölő szerepük is volt. Színük, méretük, fűzés módjuk elárulta viselője társadalmi hovatartozását, korát, lakhelyét, sőt, utalt arra is, hogy az illető élete mely szakaszában van, például házas vagy hajadon.

Ma elsősorban ékszerként használják a gyöngyből fűzött dolgokat, netán díszítőként varrják kiegészítőre, cipőre, ruhára. A Nógrád megyében és az Ipoly mentén tevékenykedő gyöngyfüzők remekei között megtalálhatók a fülbevalók, láncok, medálók, kitzűzők és az öltözködéshez használható egyéb díszek is.

